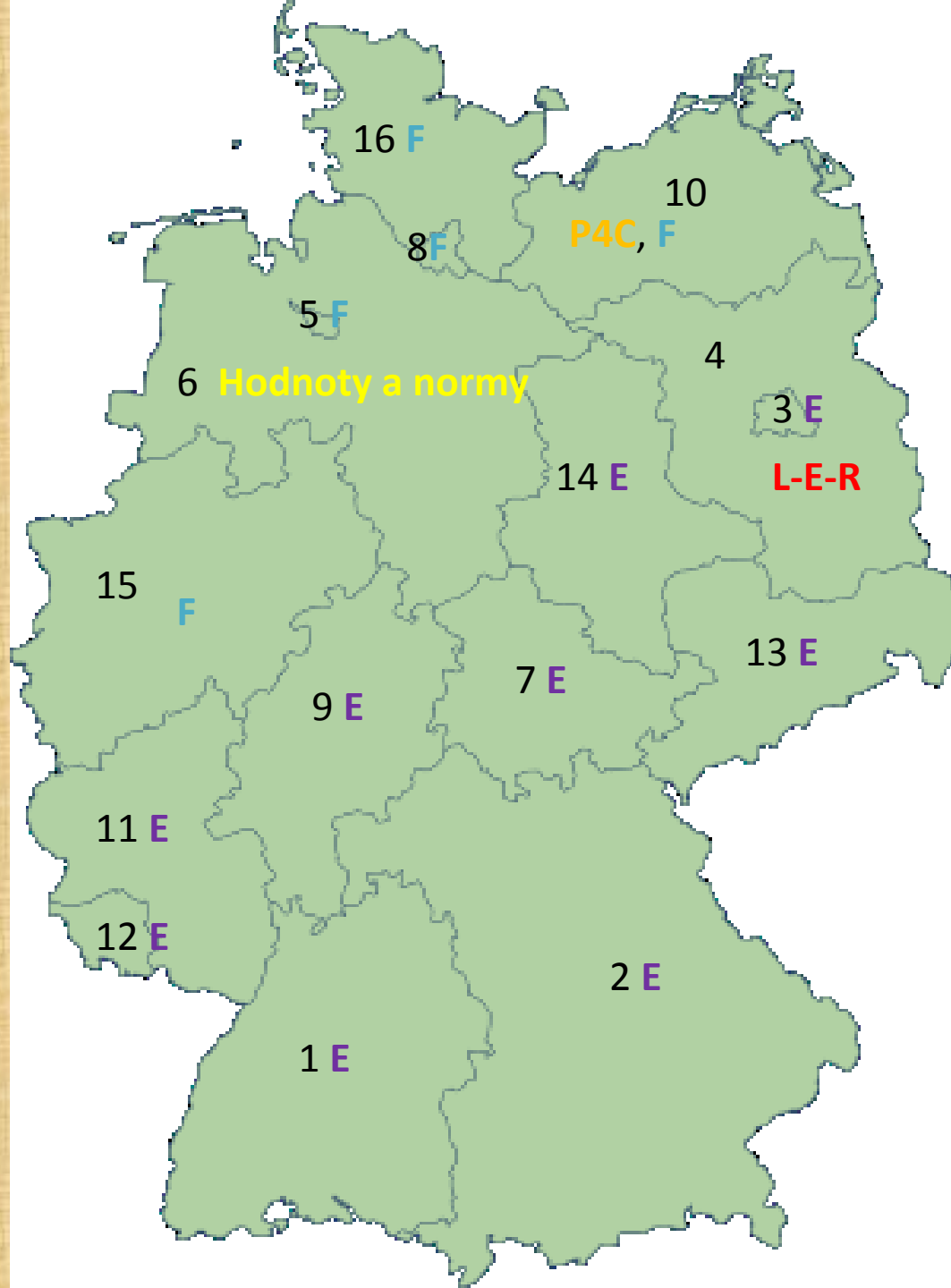

Etická výchova v Německu a ve Francii

Zuzana Svobodová

Německo

- 1 Bádensko-Württembersko,
- 2 Bavorsko,
- 3 Berlín,
- 4 Braniborsko,
- 5 Brémy,
- 6 Dolní Sasko,
- 7 Durynsko,
- 8 Hamburk,
- 9 Hesensko,
- 10 Meklenbursko-Přední Pomořansko,
- 11 Porýní-Falc,
- 12 Sársko,
- 13 Sasko,
- 14 Sasko-Anhaltsko,
- 15 Severní Porýní-Vestfálsko,
- 16 Šlesvicko-Holštýnsko.

Výuka etiky v Německu

- Etika se v SRN vyučuje různě, podle směrnic ministerstev kultury (kultu) jednotlivých spolkových zemí.
- Etika se vyučuje ve všech 16 spolkových zemích
- „**Etika**“: Bádensko – Virtembersko, Bavorsko, Berlín, Porýní – Falc, Sársko, Sasko, Sasko-Anhaltsko, Durynsko
- **Filosofie**: Brémy, Hamburk, Severní Porýní – Vestfálsko, Šlesvicko – Holštýnsko, Meklenbursko – Přední Pomořansko (v Meklenbursko – Předním Pomořansku je předmět na základní škole pojímán jako „filozofie pro děti“ – Philosophieren mit Kindern).
- „**Hodnoty a normy**“: Dolní Sasko
- „**L-E-R**“: Braniborsko: „**L**ebensgestaltung-**E**thik-**R**eligionskunde“ (Životní styl – Etika – Religionistika).

Bádensko – Virtembersko

- Předmět etika v alternaci s předmětem náboženství.
- Etika byla zavedena v 80. letech na středních školách
- od r. 1994/1995 začala být zaváděna také na 2. stupni (Hauptschule), kde se v r. 2006/2007 účastnilo výuky tohoto předmětu 25,3% žáků.

Bavorsko

- Předmět etika je povinný pro všechny žáky, kteří buď nepatří do žádné církve, nebo není na škole výuka náboženství pro jejich vyznání, anebo se z náboženství odhlásili.
- Zákonem byla etika pro žáky, kteří se odhlásili z náboženství, zavedena už roku 1946. Ve skutečnosti se realizovala výuka etiky až od roku 1972, protože do té doby bylo žáků, kteří se odhlásili z náboženství tak málo, že výuku nešlo realizovat.
- Etika se učí na všech druzích a stupních škol.
- Na většině typů škol se pohybuje poměr žáků navštěvujících výuku etiky mezi 10 a 15%. Větší poměr je pouze na vyšších odborných školách.

Durynsko

- Předmět etika zaveden v r. 1991 jako alternativa k výuce náboženství.
- Cíl: morální rozvoj osobnosti žáků
- Konkrétně: rozvoj vnímání, komunikace, diskuse a konfrontace, argumentace, včetně hodnotových kritérií; rozpoznat a reflektovat etická dilemata, hledat odpovědi.
- V oblasti kulturní výchovy jsou stanoveny tyto cíle: rozpoznání křesťanských svátků, znalost jejich původu, znalost významných postav křesťanství, znalost tradic jiných kultur.
- Žák by měl získat schopnost reflexe i vyjadřování vlastních přání a pocitů, měl by umět přesně vnímat a oceňovat přání a pocity ostatních (empatie).
- Žák by měl ovládat logické myšlení a zásady jednání, které vedou k zodpovědnému zacházení s časem. Měl by umět přesně argumentovat i myšlenkově experimentovat; měl by být kreativní (vytváření a prezentování médií). Měl by být schopen popsat vzájemné očekávání ve skupině, analyzovat příčiny konfliktů, respektovat mínění a normy ostatních, znát a uplatňovat „zlaté pravidlo“ etiky.

Sasko

Na SŠ výuka etiky od r. 1992/1993, na ZŠ od r. 1997/1998.; předmět povinně volitelný v alternaci s náboženstvím. Účastní se ho ti, kdo se odhlásí z náboženství. Účast: od 63 do 82,5%.

Vyučující musí mít kvalifikaci nebo povolení k výuce; ve výjimečných případech stačí, když se zúčastní kurzu. „Školské orgány smějí jen výjimečně a po doložení schopností zaměstnat (pro tuto výuku) dřívější učitele občanské nauky nebo marxismu-leninismu nebo bývalé pionýrské vedoucí.“

Sasko

- **Na 1. stupni** by měl předmět přispět k hodnotové orientaci, ideologicky se opírá o základní hodnoty vyjádřené v ústavě SRN a v ústavě země Sasko. Měl by umožnit poznání hodnot a norem, prohloubení zkušenosti se sebou samým, reflexi, sebehodnocení. Základem je vytváření „společenství dialogu“, v němž se rozvíjí schopnosti prožívat, vyjadřovat, přemýšlet a jednat.
 - Cíle: rozvoj schopnosti formovat vlastní život zodpovědně vůči společenství i přírodě, interkulturní kompetence, základní religionistické znalosti, rozvoj „společenství dialogu“.
 - na 1. stupni oblasti:
 - Já a my,
 - Společně
 - Vůči sobě (od sebe - Voneinander)
 - My ve světě
- **Na 2. stupni:** důraz na hodnoty, normy a tradice ovlivňující západní kulturu, zahrnuje jednak konfrontaci s filosofickými otázkami, s moderními etickými postoji, „jakož i s představami o člověku, které jsou ovlivněny náboženstvím“. Předmět by měl pomoci žákům při hledání odpovědí na otázku smyslu života. Důraz je kladen na zodpovědnost vůči člověku, společnosti a přírodě. Předmět vyžaduje schopnost reflexe a úsudku.

Berlín

- Předmět Etika byl zaveden od r. 2006/2007 jako povinný předmět pro všechny žáky sedmých a vyšších tříd na všech formách škol.
- Obsah a principy předmětu:
„**Co znamená dobrý život a jak jej má člověk vést?**“ Protože jsou lidé různí a jsou ovlivněni různými směry, ukazuje se potřeba odůvodnit všeobecně přijatelné normy jednání.
Ústředním úkolem etiky je tedy „**rekonstruovat a kriticky zkoumat dosavadní návrhy zdařilého života, paradigmatata a normy (étos).**“
„Předmět etika není konfesním předmětem, vyučuje se tedy nábožensky a světonázorově neutrálně. Je zakázáno jednoznačné (festlegende) nebo indoktrinační předkládání jedné pozice. Přesto není vyučování hodnotově neutrální. Mládež má být vychovávána v duchu **lidskosti, demokracie a svobody, k čemuž patří i tolerance a úcta k jiným přesvědčením, zodpovědnost za zachování přirozených základů života a zabránění násilnému řešení konfliktů.**“
- Požadované vzdělání pro učitele: státní zkoušky z etiky nebo filosofie, anebo absolvování třísemestrálního kurzu (6 h/týd). Další vzdělávání je zajištěno Úřadem Senátu pro vzdělání, vědu a výzkum.

Braniborsko

- r. 1992 zahájena zkušební výuka předmětu L-E-R (Lebensgestaltung-Ethik-Religionskunde) jako v jediné spolkové zemi SRN. Postupně je zaváděn do jednotlivých ročníků, od r. 1996 od 7. roč. nahoru (do 10.), od r. 2001 do 5. a 6. ročníku.
- Jedná se o povinný předmět, z něhož se může odhlásit jen ten, kdo doloží, že se účastní konfesní výuky náboženství. V současnosti se účastní 80% žáků 7.-10. třídy a 61% žáků 5.-7. třídy.
- Cílem předmětu je otevřít z více perspektiv otázku „**zvládnání a utváření života**“ (životního stylu); **rozvíjet chápání vlastních i cizích potřeb a pocitů, odhadování důsledků vlastního jednání, reflektování vlastní role, vytvoření si vlastního názoru** atd. Jde o to **pochopit cenu lidských vztahů a naučit se komunikaci a sociální kooperaci, rozvíjet empatii, solidaritu a etická kritéria**.
- Ačkoli se teoreticky vyžaduje odborné vzdělání, prakticky je možné, že tento obor učí kterýkoliv učitel schválený odbornou komisí pro tento předmět; bere se přitom v potaz, zda je někdo aprobovaný pro předmět „politické vzdělávání“. Pokračovací vzdělání zajišťují školské úřady a jejich odborní poradci.
- ;

Hamburk

- Předmět „**Filosofie**“ jako alternativa k výuce náboženství; stav od r. 2006/2007. Jedná se o (svobodně) volitelný předmět. (Žáci si mohou zvolit mezi náboženstvím a filozofií.)
- povinným obsahem tématické celky: „**Antropologie a kultura**“ a „**Etika a politika**“.
- V Etice a politice jde o **pochopení napětí mezi přírodou a kulturou, řešení konfliktů**.
- Do filosofie patří také **oblast Metafyziky (popis nadějí a realizovatelnosti nadějí)**.

Meklenbursko – Přední Pomořansko

- na základních školách předmět Filozofie pro děti (Philosophieren mit Kindern)
- na středních školách předmět Filozofie.
- Zavedeno v r. 1993.
- Učitelé musí minimálně navštěvovat kurz dalšího vzdělávání. Také tento předmět je chápán jako alternativa k povinnému předmětu náboženství.
- Filozofování s dětmi (filozofie pro děti) má uschopňovat žáky ke kompetentnímu jednání a přispívat k rozvoji jejich sociálních a personálních kompetencí. Filozofickým základem předmětu je orientace na proces učení. Žáci jsou tak schopni klást si filozofické otázky a uvádět důvody svého myšlení, mluvení a jednání a odůvodňovat jejich návrhy řešení. Tím se učí reprodukovat, seznamují se se základními hodnotami mezilidského soužití, učí se nekonfliktně argumentovat a diferencovaně posuzovat. Jsou pak schopni vést rozhovor, vyjadřovat své myšlenky, předkládat problémy a řešení, pochopit jednodušší filozofické texty, zvládat způsoby, jak si opatřit informace. Kromě toho umí sledovat cizí myšlenky a diskutovat, pracovat se svou rolí ve skupině. Jsou tak schopni řešit konflikty bez násilí a pohybovat se v interkulturním prostředí.

Dolní Sasko

- „Hodnoty a normy“
- předmět zaveden od r. 1974
- alternativou k náboženství, případně k religionistice, a to od 5. třídy.
- Pro učitele se požaduje vysokoškolské učitelské vzdělání v oboru filozofie, příp. sociální pedagogika (Uni Oldenburg).

Francie

Příklad z Francie

- ve Francii k oddělení církve od státu (církve a školy): 9. prosince 1905
- na primární školy se tehdy dostala etika a laická etická výchova – nebo spíše morální výchova
- Témata morální výchovy: **tělo, ctnosti, odvaha, laskavost, dobročinnost, šlechetnost, šetrnost, pracovitost, střídmost a umírněnost, trpělivost, upřímnost, spravedlnost, tolerance, svědomí, vlastenectví.**

Příklad z Francie

- Dobrým vlastnostem ženy byly věnovány zvláštní kapitoly – týkaly se zejména **pracovitosti, úslužnosti a šetrnosti.**

Etická výchova jako věda o povinnostech

- Dalším způsob: pojetí *la morale* (etiky, morálky) jako *la science des devoirs* (vědy o povinnostech).
- Ta se členila na:
 - povinnosti **vzhledem k druhým** (rodině, přátelům, ostatním)
 - povinnosti **vzhledem k sobě samému** (péče o tělo – hygiena; výchova charakteru – pořádek, vzdělávání, pevný charakter, ovládnutí citů, dodávání inspirace rozumu; posilování vůle – úspěch a práce, svědomí a soudnost, hrdost a skromnost)
- Běžné předávání ponaučení formou citátů, například autority: Epiktétos, Tacitus, Cicero, Seneka, Victor Hugo, Montaigne, Toqueville, J.J. Rousseau, Romain Rolland, Pascal

Etická výchova jako studium velkých morálních hodnot, laická morálka

- studium velkých morálních hodnot v srdci výuky
- s humanistickým základem – odvolávalo se na rozum, bez hledání jakékoli náboženské opory
- osvětloval se význam a hodnota například odvahy, rozumnosti, slušnosti, spravedlnosti, nebo vděčnosti
- Laická morálka, nebo také laický katechismus, jak se říkalo takovému souhrnu hodnot, je např. zobrazována jako dva sloupy, z nichž jeden tvoří hodnoty – nebo spíše hodnotná prostředí, kterým je třeba věnovat péči: **rodina – škola – vlast**, druhý sloup tvoří **společnost – revoluce – práva lidu** (zde se odkazuje na prameny, z nichž hodnotový svět laické morálky čerpá a vyrůstá)

Období změn

- Od roku 1968 se ve Francii – jako jeden z důsledků studentských bouří – přestala učit etická výchova (*la morale*).
- Výuka morálky mizí, protože je považována za příliš:
 - přísnou
 - úzkostlivou
 - knižní
 - dogmatickou
 - zjednodušující
 - ... kritiky je požehnaně

Současnost ve Francii

- Po čtyřiceti letech – v roce 2008 – se ovšem do oficiálních Instrukcí dostává několik řádků na podporu výuky etické výchovy, sám tehdejší francouzský prezident Nicolas Sarkozy se o *la morale* znovu zasazuje – v centru jeho prezidentské kampaně bylo: *l'identité, la morale, les valeurs* (identita, morálka / etika, hodnoty). O etické výchově či výuce morálky se rozpoutaly diskuze a polemiky, které se vedou dodnes.

Současnost ve Francii

- Součástí tohoto procesu je i současná bohatá knižní tvorba v oblasti etické výchovy. Dochází mimojiné k tomu, že se znovu vydávají staré učebnice morálky (zde je tento název přesnější, než etika), ať již jako vážná připomínka toho, co je v současném školství opomenuto (například publikace *Les livres de Morale de nos grands-mères*), nebo jako do jisté míry recese, mířící k zesměšnění někdejší formy morální výchovy a k vyvolání přesvědčení, že rozhodně není možné vrátit dnes etické či morální výchově tu podobu, kterou měla před sto lety (tento cíl přiznává publikace *Petite histoire de l'enseignement de la morale à l'école*).
- Vznikají také nové knihy k výuce etiky – s níž se zatím počítá například v rámci občanské výchovy (*l'instruction civique*) které doporučují nové hodnoty, které by se měly v rámci výuky etiky předávat: **odvaha, odpovědnost, zdvořilost, tolerance, spravedlnost, solidarita.**

Současnost ve Francii

- Podle dokumentu Evropské komise Klíčové údaje o vzdělávání v Evropě 2005, který přináší závěry výzkumu ze školního roku 2002/03 se učební plány pro povinné vzdělávání ve Francii revidují.

Shrnutí vývoje školství ve Francii

- Školství ve Francii je založeno na principech, z nichž některé byly inspirovány francouzskou revolucí z roku 1789, zákony vyhlášenými v letech 1881 a 1889 v rámci 4. a 5. Republiky, stejně jako konstitucí ze 4. 10. 1958 s názvem „**Organizace svobodného světského povinného veřejného vzdělávání na všech úrovních je státní povinnost.**“ Tyto principy jsou: vzdělání **bezplatné, povinné, neutrální a sekulární.**
- Princip bezplatného veřejného vzdělávání na základních školách byl zaveden na konci 19. století zákonem z 16. června 1881. Bezplatné vzdělání bylo rozšířeno na střední školství zákonem z 31. května 1933.
- Od přijetí zákona, který vyhlásil ministr školství Jules Ferry dne 28. března 1882, je vzdělávání povinné. Tato povinnost platí od 6 let pro všechny francouzské děti, včetně dětí cizinců pobývajících ve Francii. Vzdělání je povinné až do věku 16 let. Rodiny mají dvě možnosti: buď učit doma své děti (odhaduje se, že domácí školu využívá ve Francii asi 20.000 dětí), nebo umístit své děti do veřejných nebo soukromých škol.

Shrnutí vývoje školství ve Francii

- Státní školství je neutrální: Učitelé a studenti jsou vázáni filosofickou a politickou neutralitou.
- Základem francouzského vzdělávacího systému od konce 19. století je sekularismus. Státní školství je sekulární, v důsledku zákonů z 28. března 1882 a 30. října 1886. Tyto zákony zavedly povinnost vzdělávání a sekularitu personální a učebních osnov. Důležitost sekularismu v republikánské škole hodnot byla dále zdůrazněna zákonem z 9. 12. 1905, kterým byl zaveden sekulární stát. Respektování přesvědčení studentů a jejich rodičů znamená absenci náboženské výchovy v učebních osnovách, světský personál a zákaz proselytismu.
- Náboženská svoboda vedla k zavedení volného dne v týdnu (zpravidla středa) a ponechání času na náboženskou výuku mimo školu.

Prameny

- Loeffel, L. (ed.) École, morale laïque et citoyenneté aujourd'hui. Villeneuve d'Ascq – Francie: Presses Universitaires du Septentrion, 2009. ISBN 978-2-7574-0130-9. ISSN 1281-7597.
- OGNIER, PIERRE. Une école sans Dieu?: 1880-1895: l'invention d'une morale laïque sous la IIIe République. Toulouse: Presses universitaires du Mirail, c2008. ISBN: 9782858169337, 2858169330
- La morale a l'école : 1905-1950. Colette Hernandez, Jean Gougaud. Berg International. ISBN 2917191171.
- Michel Jeury. Petite histoire de l'enseignement de la morale cole. Michel Jeury, Jean-Daniel Baltassat. Published 2000 by R. Laffont in Paris . Edition Notes. (LC Control Number: 00431348) ISBN 10: 2221092929.

Prameny

- Les livres de morale de nos grands-mères. ISBN 2350770338.
- Carnet de morale. Editeur De Boree Eds. ISBN 2844944612.
- Marie Noelle Mercier, 100 idées pour former la conscience morale, Tom Pousse, Paris 2010 EAN13 : 9782353450374. ISBN: 978-2-35345-037-4.
- Oser à nouveau enseigner la morale à l'école. Hervé Caudron. Code Hachette : 1709427. Code ISBN : 9782011709424.
- Cahier pratique de morale Jacques Gimard. ISBN 2258080215.